

SLAVISTIČNA VRSTNIKA MIKLOŠIČ IN SREZNJEVSKI V JAGIĆEVI OSVETLITVI

Slavistična znanstvena dejavnost Franca Miklošiča na Dunaju časovno sovпада z dejavnostjo njegovega vrstnika Izmaila I. Sreznjevskega v Sanktpeterzburgu. Oba filologa in obe središči so bili v drugi polovici 19. stoletja odločilnega pomena v razvoju slavistike. Avtor primerjalno razčlenjuje Jagićevo osvetlitev filoloških in jezikoslovnih dosežkov obeh svojih neposrednih predhodnikov na slavističnih stolicah v Sanktpeterzburgu in na Dunaju.

Franc Miklošič's Slavic scholarship in Vienna coincides with the work of his contemporary Izmail I. Sreznjevsky in St. Petersburg. In the second half of the 19th c. both philologists and both centers were of major importance for the development of Slavic scholarship. The author comparatively analyzes Jagić's explanation of philological and linguistic achievements by both of his immediate predecessors at their respective Slavic chairs in St. Petersburg and Vienna.

V zgodovini slovanske filologije je po Dobrovškem, Kopitarju, Vostokovu in Šafáriku ob osrednji jezikoslovni osebnosti druge polovice 19. stoletja (in Zad-ravčevem rojaku) Francu Miklošiču (1813–1891) na Dunaju gotovo najpomembnejši njegov ruski vrstnik Izmail I. Sreznjevski (1812–1880) v Sanktpeterzburgu. Hrvat Vatroslav Jagić (1838–1923), katerega pogledi na življenje in delo teh dveh slovanskih filologov bodo predmet obravnave v tem sestavku, je bil najprej naslednik Sreznjevskega na univerzi v Sanktpeterzburgu (1880–1886), nato pa je kot najvidnejši Miklošičev učenec po učiteljevi upokojitvi na njegov predlog zasedel slavistično stolicu na Dunaju (1886–1908).¹ Čeprav se je Jagić po svojem razumevanju predmeta slovanske filologije opazno ločil tako od Miklošičeve primerjalno-slovnice in leksikološke usmeritve kakor tudi od Sreznjevskega v glavnem na staroruskem (in cerkvenoslovanskem) pismenstvu temelječem filološkem in leksikografskem delu, je vendar njegova osvetlitev znanstvenih dosežkov obeh še danes vredna pozornosti in nove predstavitve.

Jagić je bil slavist z najbolj nadrobnim in strokovno najbolj kompetentnim pregledom (prim. njegov *Archiv für slavische Philologie*)² nad dogajanjem v

¹ V svojih *Spominih (Spomeni mojega života 2, Srpska Kraljevska Akademija, Beograd 1934, 287–289)* je Jagić za leto 1907–8 med drugim zapisal: »Za čudo, potkraj mojeg delovanja broj mojih slušača jako je porastao, pa nije ni popustio moj interes za predavanja, koja ja držim s istom revnosti kao pred 30 godina. Dvadeseta godina što ovde delujem u Seminaru prošla je bez ikakve svečanosti; ... Uveren sam da će se ljudi mene sećati s većim priznanjem možda tek posle moje smrti, a možda i neće! ... Istina, ne mogu se pohvaliti zahvalnošću onih, kojima sam učinio što dobro. ... Ne mogu se, istina, tužiti da me nisu poštovali, ali osećam da sam u Beču mnogima, baš takvim kojima bi trebalo da sam vrlo blizu, sada ... isto tako tuđ kao što sam nekad u sedamdesetim godinama bio u Berlinu.« Hudo je bil tudi razočaran, da je univerza za njegovega naslednika vabila iz Prage Nemca Bernekerja, medtem ko sta na katedri za slovansko filologijo že bila izredna profesorja Čeh Vondrák in Hrvat Rešetar. Končno se je le uresničila Jagićeva želja, in imenovana sta bila izbrana in potrjena za redna profesorja.

² Jagić je *Archiv* uredil do konca druge svetovne vojne, ko je že dopolnil 80 let. Težko se je poslovil

območju slovanske filologije; leta 1910 je izdal njeno zgodovino (Istorija slavjanskoj filologii, Sanktpeterburg)³ in v njej tudi skrbno izrisal podobo in pomen Miklošiča in Sreznjevskega za slavistiko. Ta svoja zgoščena dognanja je pozneje v dveh knjigah spominov (Spomeni mojega života, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1930, 1934) na podlagi korespondence bistveno dopolnil zlasti z vidika osebnega odnosa do svojih dveh najizrazitejših predhodnikov, slovensko-avstrijskega in ruskega.

Miklošič, Sreznjevski in Jagić so vsak po svoje globoko zaznamovali tudi položaj v slovenski humanistični znanosti in filologiji še posebej. Slovenščina je imela v Miklošičevih delih (ne samo zaradi panonske teorije, po kateri naj bi bila nova slovenščina neposredna potomka stare slovenščine = stare cerkvene slovanščine) takoj za steksl. poudarjeno pomembno mesto; pri Miklošiču se je izšolalo več slovenskih filologov (med njimi Valjavec, Pleteršnik, Štrekelj, M. Murko), bil pa je tudi sicer za Slovenijo doma prva znanstvena avtoriteta (npr. pri Janežiču in Levstiku).

Sreznjevski je bil med štirimi kandidati za profesorska mesta na prvih ruskih slavističnih stolicah⁴ (Sanktpeterburg – Prejs, Moskva – Bodjanski, Harkov – Sreznjevski, Kazan – Grigorovič) najbolj povezan s slovenščino in Slovenci; leta 1841 je prepotoval precejšen del Slovenije, zlasti Koroško, in se ustavil v Reziji, o kateri je pisal v svoji študiji Friulskie slavjane;⁵ na Dunaju se je srečal s Kopitarjem (verjetno tudi z Miklošičem),⁶ v Zagrebu z Vrazom, v Ljubljani s Prešernom;⁷ izdelal je prvo upoštevanja vredno klasifikacijo slovenskih narečij (prim. F. Ramovš, *Dialekti*, Ljubljana 1935, XXV–XXVII; J. Rigler, O zgodovini klasificiranja

od svojega »ljubljenca«, ki pa je v novih okoliščinah in z zmanjšano znanstveno veljavo izhajal samo še do leta 1929.

³To obsežno delo je izšlo kot prva knjiga široko zasnovane zbirke *Ėnciklopedija slavjanskoj filologii*, ki jo je za rusko akademijo znanosti načrtoval in urejal V. Jagić. Podrobneje o tem gl. v: R. Nahtigal, *Uvod v slovansko filologijo*, Ljubljana 1949, 56–61.

⁴Prim. F. Jakopin, Kopitar, Köppen in Vostokov, *Kopitarjev zbornik*, ur. J. Toporišič, Obdobja 15, Ljubljana 1996, 405–411.

⁵Drugič izšlo kot Priloženje k 38-mu tomu Zapisok Imperatorskoj Akademii nauk, nr. 4, Spb. 1881; prva objava v Moskvitjaninu 5, 1844, 207–234 (*Slavjanskije Izvestija. Friul'skie slavjane – Rezijane i Sloviny*).

⁶Ko je Miklošič leta 1879 Sreznevskemu za 50-letnico znanstvenega dela poslal telegrafsko čestitko »Viele Jahre«, je slavljeneč na hrbtno stran telegrama s svinčnikom napisal osnutek odgovora: »Glubokouvažaemjy dejatel' i starinnyj prijatel', svidetel'stvuju Vam serdečnuju blagodarnost' za dobryj privet, tem bolee dlja menja dorogoj, čto on napominaet mne o našem pervom sblizenii v to vremja, kogda každyj iz nas byl sliškom vdvoe molože i o Vaših neodnokratnyh odolženijah i o Vaših ogromnyh zaslugah, mnoju gluboko čtimyh po nauke, kotoroj predan. ...« Navedeno po A. I. Kuz'minu, Pis'ma F. Miklošiča k I. I. Sreznevskomu, *Izvestija akademii nauk SSSR – Serija literatury i jazyka*, XXV, 1 (1966), str. 56.

⁷Znani so Prešernovi verzi naslovljeni Gospodu Izmajlu Sreznevskemu v spomin Velikega tedna 1841: Si slovénkega rodú, // te ne prašam kam, čemú, // kadar boš prišel domú, // sin neumrjoče Sláve, // spomni bratov se krog Save! Zanimivo je, da I. V. Čurkina v monografiji *Slovenskoje nacional'noosvoboditel'noe dvizhenie v XIX v. i Rossija*, Moskva 1978, 64 opušča začetni vrstici zapisa in začena (v prevodu) s: kadar ...

slovenskih dialektov, *SR* 23, 1975, 27–40) in je končno poslal na slovenski Zahod Poljaka, peterburškega docenta, Baudouina de Courtenayja, poznejšega avtorja dialektološke monografije o rezijanščini (*Opyt fonetiki rez'janskih govorov*, Varšava – Peterburg 1875) in drugih del o slovenskih zahodnih narečjih.⁸

Jagičeva dunajska slavistična šola je vtisnila močan pečat številnim slovenskim filologom (V. Oblak, R. Nahtigal, I. Prijatelj, I. Grafenauer, F. Kidrič), s katerimi se je preneslo njegovo filološko izročilo v obdobju med obema vojnama tudi k nam in so ga deloma zaznale še povojne generacije slovenskih slavistov in slovenistov.⁹ Več kot štiri desetletja je bil Jagičev *Archiv* osrednje mednarodno slavistično glasilo, v katerem so objavljali tudi slovenski avtorji in se je tako slovenistična tematika srečevala z drugimi slovanskimi prispevki.

Zanimivo je, da sta bila oba, Miklošič in Sreznjevski pravzaprav »priučena« slavista; Miklošič je bil po univerzitetnem študiju filozof in pravnik, medtem ko je Sreznjevski študiral na etiko-političnem oddelku filozofske fakultete v Harkovu in je 1837 magistriral z nalogo O bistvu in vsebini teorije v političnih vedah. Miklošiča je po prihodu na Dunaj (1838) nekaj let vpeljeval v filološke študije Jernej Kopitar; postal je kot Kopitar tudi bibliotekar v dvorni knjižnici in za njim cenzor za slovanske, romunske in grške publikacije. Za Sreznjevskega je znano, da se je v mladosti mimo »uradnega« študija navduševal za slovansko (posebno ukrajinsko) narodopisje in da je zbiral narodne pesmi; bil je nadarjen tudi za umetnosti (slikarstvo, glasba).¹⁰ Svojo slavistično »učno dobo« je opravil na triletnem študijskem popotovanju (1839–1842) med zahodnimi in južnimi Slovani (z izjemo vzhodnega dela Balkana, ki je bil še pod Turki), ko se je tudi osebno seznanil s predstavniki kulturnega življenja in slavistične vede v slovanskih deželah Avstrije z Ogrsko in Prusije. Če primerjamo Miklošičev vstop v primerjalno jezikoslovje in slavistiko s Sreznjevskega seznanjanjem s slovanskimi deželami in njihovimi jeziki, je mogoče reči, da je šlo v prvem primeru za sistematično znanstveno poglobljanje v jezikoslovje na podlagi ustrezne strokovne literature (Dobrovský, Kopitar, Bopp, Pott, J. Grimm, Diez) in študija starih slovanskih rokopisov in tiskov, v drugem pa za na pol terensko delo, ki je združevalo opazovanje jezikovnih razmer, ljudske in umetne književnosti, študija etnoloških in zgodovinskih posebnosti ter vsakdanjega živ-

⁸ Veliko BdC-jevega gradiva je ostalo v rokopisu v arhivu ruske akademije. Tako je zapise iz Nadiških dolin izdala L. Spinozzi-Monai kot 4. knjigo njegovih »materialov«: *Materiali per la dialettologia e l'etnografia slava meridionale – Testi popolari in prosa e in versi raccolti in Val Natisone nel 1873*, Založništvo tržaškega tiska in Študijski center »Nediža«, 1988. Obsežno BdC-jevo rokopisno gradivo za rezijanski slovar so za tisk priredili N. I. Tolstoj, M. Matičetov in A. Duličenko. Delo čaka na objavo pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

⁹ Prim. R. Nahtigal, *Uvod v slovansko filologijo*, Ljubljana 1949.

¹⁰ O tem pričajo njegova obširna pisma materi (oče mu je zgodaj umrl), ki jih je pisal s svojega triletnega potovanja po slovanskem Zahodu in Jugu; v njih je pogosto opisom predmetov in pojavov dodal tudi skice (zgradbe, orodja, portreti, noše itd): *Putevye pis'ma k materi ego Elene Ivanovne Sreznnevskoj (1839–1842)*, v: *Živaja starina, Periodičeskoe izdanie Otdelenija Etnografii Imperatorskogo Russkogo Geografičeskogo Obščestva*, Sanktpeterburg 1892. Pod naslovom I. I. Sreznjevskij na Slovenskem je v *Domu in svetu* 1899, 129–132, 161–166, 193–197, Ivan Merhar objavil v prevodu njegova pisma s slovenskega ozemlja; prvo pismo je iz Maribora, 9. sušca 1841.

ljenja neruskih Slovanov v najširšem pomenu. (Sreznjevski se je srečal z Boppom v Berlinu, s Pottom v Halle in se pogosto skliceval na Grimma, vendar njihova dela niso pustila globljih sledov v njegovem ustvarjanju.) Jagić je bil po osnovnem študiju klasični filolog, ki je vzporedno obiskoval tudi Miklošičeva predavanja; ko se je po končanem študiju vrnil v Zagreb, se je kmalu uveljavil kot preučevalec hrvaškega jezika in književnosti in cerkvenoslovanskih tekstov.

Za vse tri slaviste pa je značilno, da so prišli na univerzitetno slavistično pot zaradi nekakšnih življenjskih »nesreč«. Tako se je Miklošič najbrž odločil za odhod iz Gradca na Dunaj zaradi neuspeha pri kandidaturi za profesorja filozofije v Innsbrucku, Sreznjevski je sprejel že omenjeno slavistično »komandirovko«, ker so mu v Harkovu odklonili doktorsko disertacijo O elementih statistike v politični ekonomiji; in končno je Jagić po desetletnem poučevanju na zagrebški gimnaziji dobil mesto profesorja za primerjalno jezikoslovje na novorosijski univerzi v Odesi (tudi s pomočjo Sreznjevskega), saj je bil kot hrvaški narodnjak namreč v času madžarskega pritiska odpuščen iz službe na gimnaziji.

Nedvomno je imel Miklošič ob zasedbi prve avstrijske slavistične stolice na Dunaju (1849) že jasno izdelan načrt, katere znanstvene naloge bo moral opraviti. Zgledoval se je po dosežkih v germanistiki in romanistiki (J. Grimm, F. Diez), ki jima je hotel po enakovrednih obdelavah postaviti ob bok tudi slavistiko. Uresničenje tega načrta je bilo za slavistiko veliko bolj zapleteno kot v germanistiki in romanistiki; posamezni slovanski jeziki so bili še malo raziskani, deloma tudi še niso bili v celoti razmejeni in identificirani. Čeprav je bilo v slavistiki njegovega časa vprašanje, ali gre za slovanske jezike ali samo za narečja skupnega slovanskega jezika, že preseženo v korist jezikov, se Miklošič za ta status še ni mogel odločiti pri beloruščini, slovaščini in deloma pri hrvaščini. Seveda je Miklošič občutil kot moralno obveznost do svojega pokojnega učitelja Kopitarja, da dokonča in objavi njegove glavne zamisli, ne glede na to, da so prestopale zastavljene Miklošičeve okvire.¹¹ Za marsikoga je v zvezi z Miklošičem ostalo nekoliko skrivnostno vprašanje, kako se je mogel tako hitro preobraziti iz enega vodilnih predstavnikov idej o združenju Sloveniji v »apolitičnega« avstrijskega profesorja, ki je sledil samo svojim znanstvenim ciljem in ni imel več »dovolj« posebnega poslušala za domače težave svojega naroda.

Na drugi strani je imel Sreznjevski po vrnitvi s študijskega potovanja (jeseni 1842) in ko je dobil svojo harkovsko slavistično stolico, še veliko težav in negotovosti pri oblikovanju svojega univerzitetnega predmeta. Po nastopnem predavanju, ki je privabilo veliko poslušalcev, se je v svojih predavanjih kmalu izčrpal in je zašel v slepo ulico; zmanjkalo mu je snovi in idej, kako bi zajel in obravnaval slavistiko v prihodnje. Moral se je posloviti od svojih romantičnih gledanj na Slovane in njihove jezike; posrečilo se mu je premagati ta stranpota šele v Sanktpeterburgu, kjer je leta 1847 prevzel za umrlim prijateljem Prejsom slovansko stolico. Na trdnejšo filološko pot v slavistiki ga je vodila in silila zelo trdna in sistematična Prejsova

¹¹ Prim. F. Jakopin, Kopitar's Share in the Work of F. Miklošič, Papers in Slavic Philologie, Ann Arbor 1982, 169–177.

znanstvena in pedagoška dediščina, predvsem pa neposreden stik s tekstnokritičnim in slovaropisnim delom Vostokova.¹² Svoj novi znanstveni obraz je Sreznjevski pokazal z razpravo *Mysli ob istorii russkogo jazyka* (1849), ki je kljub številnim in bistvenim pomanjkljivostim pomenila veliko novost v zgodovini ruske filologije.¹³

Preden se lotimo Jagičeve osvetlitve Miklošiča in Sreznjevskega, ne bo odveč navesti nekaj bio- in bibliografskih koordinat o naših treh filologih.

Franz Miklošič je od svojega 25. leta živel in delal na Dunaju. Potoval skorajda ni. Čeprav je veljal za kabinetnega učenjaka (gibal se je med univerzo, dvorno knjižnico in akademijo), si je znal iz knjig ustvariti razmeroma zelo ustrezne in trdne predstave o slovanskih (in drugih) jezikih. Izhajajoč iz (staro)cerkvenoslovanskih temeljev je napisal prvo celovito primerjalno slovnico slovanskih jezikov, na podlagi takrat dosegljivih virov je sestavil še danes ne preseženi cerkvenoslovanski slovar in v poznih letih prvi splošnoslovanski etimološki slovar; z več študijami je postal pionir slovanskega imenoslovja. Miklošič je tudi odlično posegel v problematiko jezikov, ki so se stikali s slovanskimi, zlasti na Balkanu. Obravnaval je romunščino, albanščino, jezikovne stike slovanskih jezikov s turščino, novo grščino in madžarščino; v številnih študijah se je ukvarjal tudi z romskimi narečji in romskim narodopisjem. Bil je redni član avstrijske akademije znanosti, rektor dunajske univerze in član gosposke zbornice.¹⁴

Sreznjevski se še ves čas svojega slavističnega delovanja na harkovski univerzi (1842–1847) ni spoprijel s filološkimi vprašanji, ki bi se opirala predvsem na jezik, rajši je ostal pri slovanskih starožitnostih in etnologiji. To dokazuje njegova disertacija *Svetišča in obredi poganskega bogoslužja starih Slovanov*¹⁵ (po sodobnih pričevanjih in izročilu), ki jo je branil konec leta 1846 tik pred odhodom v Sanktpeterburg. Danes nekoliko preseneča dejstvo, da je knjigo posvetil ob P. P. Artemovskem-Gulaku tudi V. Hanki kot »pervym svojim rukovoditeljam v izučeni Slavjanskih drevnostej i narečij«, medtem ko Šafárikove *Slovanske starožitnosti* (1837) navaja v opombah. Ko je postal profesor v Sanktpeterburgu in čez nekaj let član ruske akademije znanosti, so se začele vrstiti njegove paleografsko in jezikovno

¹² Vostokov je v začetku 40-ih let izdal dve pomembni publikaciji: *Opisanie Russkij i Slovanskij (beri: cerkvenoslovanskij) rukopisej Rumjancovskega muzeuma*, Spb. 1842, 899 str.; *Ostromirovo Evangelie 1056-1057 goda. S prilozheniem Grečeskogo teksta evangelij i s grammatičeskimi ob'jasnenijami*, Spb. 1843. Izčrpno oceno izdaje Ostromirovega evangelija je objavil F. Miklošič leta 1847 v dunajskih *Jahrbücher der Literatur* 119, str. 1-39.

¹³ Več pohvale kot Jagič (*Istorija slavjanskoj filologii*, 470-471) so o Myslih do najnovejšega časa zapisali nekateri ruski jezikoslovci. Pregled glavnih mnenj je objavil S. G. Barhudarov v uvodnem prispevku k novi izdaji *Mysli* leta 1959 (I. I. Sreznjevskij, *Mysli ob istorii russkogo jazyka*, Akademija nauk SSSR, Otdelenie literatury i jazyka, Moskva). Tudi Nahtigal (*Uvod ...*, str. 23) z rahlim očitkom Jagiču meni, da so bile *Mysli* »za ruski jezik in njegovo zgodovino epohalnega pomena«.

¹⁴ Prim. W. Lukan, Franc Miklošič kot politik v gosposki zbornici, *Miklošičev zbornik*, Obdobja 13, ur. J. Toporišič, T. Logar, F. Jakopin, Ljubljana 1992, 577-601.

¹⁵ *Svjatilišča i obrjady jazyčeskogo bogoslužženija drevnih slavjan*. Ko ugotavlja (str. 8), da so bili nekoč reveži in sirote pod posebnim varstvom bogov (in sonca), navaja tudi »horutansko« pesem: »jas pa ne man čakati, man w'liko obsjewati, vse dolince ino chriberce, tudi vse moje s' rotice«, ki jo je sam zapisal v Žiljski dolini.

komentirane izdaje staroruskih in cerkvenoslovanskih spomenikov. Kot urednik akademjskih zbornikov je sprejemal in kritično spremljal vse pomembnejše slavistične objave zunaj Rusije in o njih pisal prikaze; zato je mogoče trditi, da je bil v peterburških desetletjih slavistično najbolj obveščeni ruski strokovnjak. Čeprav je iz bogate bibliografije Sreznjevskega (okoli 800 enot) čas marsikaj odrinil v pozabo, je ostalo na visokem mestu poleg drugega zlasti njegovo monumentalno delo – *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka po pis'mennym pamjatnikam* –, ki je izšlo do konca šele tri desetletja po avtorjevi smrti.¹⁶

Preden je Jagić leta 1886 zasedel dunajsko slavistično stolicu je imel za seboj že zelo razgibano življenjsko in poklicno pot, na kateri se je s precejšnjimi omahovanji in včasih težko odločal. Že pri 28-ih letih (1866) je postal redni član novoustanovljene zagrebške Jugoslovanske (beri: južnoslovanske) akademije znanosti in umetnosti (njena člana sta bila tudi Miklošič in Sreznjevski); kmalu za tem so se začele priprave za ustanovitev hrvaškega vseučilišča, na katerem naj bi Jagić dobil profesorsko mesto za slavistiko. Toda leta 1874, ko je vseučilišče začelo delati, se je raje odločil za slavistično stolicu v Berlinu. Ker Jagić ni končal dunajskega študija z doktoratom, je tega dosegel čez deset let v Leipzigu z disertacijo o korenu drevnoslovanskih jezikih. Za profesuro v Odesi je moral imeti priznan ruski doktorat (do tega mu je skupaj z Daničićem na podlagi objavljenih del pomagal Sreznjevski), moral se je seveda aktivno naučiti rusko, poleg tega pa se je kar med potjo v Rusijo v Berlinu v nekaj mesecih pri sanskrtologu Webru seznanil z osnovami stare indijskine, saj je v Odesi dobil mesto za primerjalno indoevropsko jezikoslovje; slovansko filologijo je namreč zasedal že omenjeni Grigorovič, ki pa je bil čudak in Jagić z njim ni mogel vzpostaviti dobrih odnosov. Tudi sicer se z razmerami na univerzi ni mogel ujeti, še manj pa se je z družino vred znašel v izrazito pridobitniškem pristaniškem mestu. Po dveh letih je zapustil Odeso in prevzel novoustanovljeno slavistično stolicu na berlinski univerzi. Tu je zdržal šest let, čeprav skoraj ni imel slušateljev; nagajali so mu tudi Poljaki, ki so v pruski državi predvsem zahtevali poljsko stolicu in tudi poljskega profesorja. Tembolj se je Jagić lahko posvetil znanstvenemu delu in uresničil je svoj načrt glede glasila za slovansko filologijo: z letom 1876 je začel izhajati *Archiv für slavische Philologie*, ki ga je urejal in v njem največ pisal več kot štiri desetletja.

Po smrti Sreznjevskega (1880) je sprejel vabilo na univerzo v Sanktpeterburgu, čeprav so se zaradi tega zelo ohladili in deloma celo pretrgali nekdanji prijateljski odnosi z družino pokojnega Sreznjevskega, saj je vsaj eden od sinov na tihem upal, da bo postal očetov naslednik.¹⁷ Jagić je predaval na univerzi in na posebnem žen-

¹⁶O zgodovini sestavljanja tega slovarja po smrti Sreznjevskega poroča njegov najmlajši sin Szevolod I. Sreznjevski v prispevku: *Ob istorii sostavlenija Slovarja drevne-russkogo jazyka I. I. Sreznjevskogo, Izvestija Akademii nauk SSSR po Otdeleniju obščestvennyh nauk*, 1933, 705–728. Sam I. I. Sreznjevski je dokončal samo gesla pod A in B, glavnino redakcijskega dela za slovar pa je opravila hči Olga Izmajlova v letih 1880–1912; od akademije je redakcijo najprej vodil A. F. Byčkov (do 1899), nato A. A. Šahmatov. Slovar je začel izhajati 1890 in je bil z Dodatki končan ob 100-letnici rojstva I. I. Sreznjevskega (1912).

¹⁷Zadnje pismo je Jagić dobil od že bolehnega I. I. Sreznjevskega v marcu 1879; v njem daje Jagiću

skem inštitutu in število slušateljev tu ni bil problem; posebno pa ga je veselila bogata »publična« biblioteka in delo v akademiji znanosti, kjer se je srečeval s pomembnimi osebnostmi tistega časa. V to obdobje spada njegova izdaja steksl. glagolskega Marijanskega spomenika (1883), medtem ko je Zografski spomenik izdal že v berlinskem času (1879). Jagića je Rusija na splošno privlačila in se je tja tudi pozneje rad vračal, bil pa je tudi kritičen do razmer na univerzi in v širšem kulturnem območju sploh. Posebno ga je prizadeval ponižujoč odnos do neruskih Slovanov, ki da hodijo k njim samo prosjačit za pomoč. Sam je občutil, da ga ne cenijo zato, ker je strokovnjak in Slovan, temveč predvsem zato, ker je prišel z berlinske univerze. Neprijetno mu je bilo v družbi nazadnjaških slovanofilov, ki so na vsakem koraku vsiljevali tudi pravoslavje kot pravo »slovansko« vero; glede prihodnosti Slovanov so se mu zdeli sprejemljiva samo načela, ki jih je razglašal v svojih spisih zahodnjak, ruski literarni zgodovinar Pipin.¹⁸

Najdaljše in znanstveno najuspešnejše je bilo Jagičevo dunajsko obdobje; od 1886, ko ga je Miklošič sprejel za svojega naslednika na univerzi, do upokojitve 1908. Že v prvem šolskem letu si je kljub nasprotovanjem izbral seminarski prostor, v katerem so študenti imeli dostop do ustrezne literature, predvsem pa so lahko aktivno sodelovali pri Jagičevih seminarskih vajah; eno glavnih pomanjkljivosti pri Miklošičevem delu je videl Jagić prav v tem, da ni imel seminarja.

Jagić postavlja Miklošiča kot nosilca tretjega obdobja v razvoju slavistike v 19. stoletju.¹⁹ Med Dobrovskega (s Kopitarjem v Avstriji in Vostokovom v Rusiji) in Miklošiča umesti Šafárika, ki obravnava predvsem slovanske starožitnosti, književnosti in etnologijo; temu drugemu obdobju prišteva tudi delovanje prvih ruskih slavistov na univerzah v Sanktpeterburgu, Moskvi, Harkovu in Kazanu, čeprav so bili časovno Miklošičevi vrstniki. Miklošičeva zasluga je, da je prenovil cerkvenoslovansko slovnico na podlagi Boppove primerjalne in Grimmove zgodovinske slovnice; po teh obrazcih je izdelal tudi primerjalno slovnico živih slovanskih jezikov. Že Jagić je spoznal, da Miklošičeva »primerjalnost« v *Vergleichende Grammatik ...* ne ustreza popolnoma vsebini; gre bolj za vzporedne slovnice slovanskih jezikov. Zunanji okvir predmeta slovanske filologije z Miklošičem ni bil razširjen, prej bi lahko rekli, da jo je zožil, saj so bile slovanske književnosti in zgodovina potisnjene pri Miklošiču na obrobje. Zato pa je na tem ožjem jezikovnoprimerjal-

priznanje za izdajo Zografskega kodeksa. Bil pa je Jagić prizadet, da ga družina Sreznjevskih ni obvestila niti o bolezni niti o smrti (8. 2. 1880) starega prijatelja. Takole piše (*Spomeni I*, 372): (Sreznjevski) »je u najodlučnijim momentima mojega života posvedočio ne samo rečima već i delom, da me iskreno voli. Ma koliko se naši pogledi na zadatke slovenske nauke razilazili, nas je vezala zajednička verna i postojana ljubav k našoj nauci. Nije dugo vreme potrajalo, i moj starac ode na drugi svet; nitko od sinova ili kćeri ne seti se da mi javi o njegovoj bolesti, o njegovoj smrti, i ako su svi dobro znali, koliko njihov otac drži do mene. U prvo vreme mogla ih je sprečiti opća žalost nad gubitkom oca hranitelja, te zaboraviše poslati mi nekoliko reči na znanje, do skora biće njima svima obladalo nezadovoljstvo, što se sve jače isticala i na universitetu i u akademiji želja i volja, da dođem onamo upravo ja u njegovu zamenu. To će biti zbolelo sina Vjačeslava, a pored njega, koji je mogao bio gojiti neku nadu, takode čitavu porodicu, te tako prekide naše nekošnje prijateljstvo.«

¹⁸ Prim. I. Prijatelj, A. N. Pipin. *LZ* 1906, 31–38, 104–108, 153–155, 215–221.

¹⁹ *Istorija slavjanskoj filologii*, 601.

nem področju s svojimi slovničnimi, leksikalnimi in etimološkimi raziskavami popeljal slovansko filologijo na novo pot. Da je to dosegel, vsaj v začetnem zagonu ne gre prezreti mentorske vloge »znamenitega rojaka« Kopitarja.

Jagić domneva, da bi bila prva Miklošičeva dela spričo njegove zagnanosti, energije in talenta vsebinsko še bogatejša, če bi bil imel na voljo glavne ruske biblioteke. Skoraj očita mu, da se je zadovoljil z bolj ali manj teoretičnimi pogledi na slovanstvo, kar je razvidno tudi pri sorodstveni razporeditvi slovanskih jezikov. Jagić obžaluje, da se Miklošič ni mogel odtrgati od Kopitarjevega prepričanja, da sta cerkvena slovanščina in slovenščina najbližja sorodnika. Vendar se je Miklošič za vse te drobne slabosti odkupil z blestečimi rezultati, ki so osvetlili slovanske jezike v vseh delih njihove slovnice in leksikona. Naravnost navdušeno doda, da ne ve, kaj bi bolj občudoval, ali velikansko erudicijo in neznansko delavno vzdržljivost ali vsestransko premišljen načrt, ki v največji meri zagotavlja uspeh.

Ko govori Jagić o Miklošičevem rojstvu in začetnem šolanju, domneva, da izvira njegov rod od hrvaških ali srbskih priseljencev, ki pa so bili v 18. stoletju že slovenizirani. Seveda za te domneve nima nobenih trdnejših oprijemališč, opre se na nekaj priimkov na tem prostoru, ki kažejo na južni izvor; zato je mogoče dobiti vtis, da »navaden« Slovenec ne more imeti tako velikih zmožnosti. Mladega Miklošiča označi Jagić z Vrazovimi besedami: Miklošič je pravnik v tretjem letniku, načitan v starih klasičnih in novih literaturah, napisal je že veliko v prozi in v verzih ... V krožku slovanske vzajemnosti v Gradcu je udeležence učil poljščine. Pozneje Jagić sicer ni čisto prepričan, da je Kopitar tako odločilno vplival na Miklošičev značaj in da je »kriv«, da je iz romantika in navdušenca za poezijo postal »suh in otrdel učenjak – slovanski filolog«, toda zanikati vpliva ni mogoče. Dalje ugotavlja Jagić, da že prvi Miklošičevi znanstveni spisi dokazujejo njegovo samostojno smer, ki je daleč od Kopitarjeve dejavnosti. Kopitarjevo izročilo je še najbolj vidno v Miklošičevih izdajah starih slovanskih rokopisov, npr. Supraselskega zbornika, s katerim se je, kot je znano, Kopitar več let ukvarjal in je del tega cirilskega stcksl. spomenika ostal v njegovi zapuščini.²⁰

V Miklošičevi stcksl. slovnici, ki jo je 1850 izdal predvsem za študente, se Jagić začudi nad dejstvom, da je kot zgled za o-jevsko moško sklanjatev navedel samostalnik *synъ*, za katerega je bilo takrat že znano, da nosi v svoji sklanjatveni paradigmi še očitne sledove u-jevske sklanjatve; napake so se mu prikadle tudi v sklanjatev vprašalnih zaimkov *koi*, *koja*, *koje*. Vse to je Miklošič popravil v drugi izdaji oblikoslovja (1854), v kateri je tudi sicer v razlagah opaziti velik napredek.²¹

Na velikanski metodološki skok glede na Dobrovskega in Kopitarja opozarja Jagić v zvezi s prvo knjigo Miklošičeve primerjalne slovnice (1852), v kateri obravnava slovansko glasoslovje. V delu, ki ga je nagradila dunajska akademija, vidi Jagić epohalni dosežek za slavistiko, saj kaj takega Slovani prej še niso »videli ne slišali«. Pri vseh hvali vendar Jagić zameri Miklošiču, ker je zagrešil načelno napako

²⁰ Gre za prvi del kodeksa (118 listov), ki ga zdaj hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

²¹ *Formenlehre der altslovenischen Sprache*, Dunaj 1854.

(prevzeto od Kopitarja), ko je »bolgarščino skupaj s slovenščino izvajal iz stare slovenščine«, čeprav za to nima nobenih dokazov, saj Prokopij in Jordanis take razlage ne omogočata, opore pa ni mogoče najti niti v samem »organizmu« teh treh jezikov. Ob izdaji staroruske Nestorjeve kronike (1860) Jagić pripominja, da je Miklošič ravnal z njenim jezikom precej samovoljno, ko je poskušal vzpostaviti dosledno enotnost in pravilnost staroruskega jezika.²²

Miklošičevega odnosa do srbsčine in hrvaščine Jagić seveda ni mogel sprejeti brez pomislekov; preveč očitno so bile učiteljeve simpatije na srbski strani, deloma že zaradi Vuka Karadžića in Daničića. Pogosto je dele hrvaške literature prekril kar s srbskim poimenovanjem; jezikov sicer ni izenačeval v sestavljenih izrazih srbsko-hrvatski oz. srbski ali hrvatski, a je vendar hrvaščino povezoval samo s čakavskim narečjem. To protislovje je ostalo pri Miklošiču neizgledano, toda Jagić mu zaradi tega ni pripisoval slabih namenov, saj je bil prepričan, da Miklošič sicer ne bi bil sodeloval z JAZU. Jagić obžaluje, da toliko Hrvatov Miklošiču ni moglo odpustiti nedoslednosti in omahovanja glede hrvaškega jezika.

Ko je Jagić tehtal Miklošičev slovnični in besedoslovni prispevek, je bil pogosto v dvomih, v katerem območju je bil močnejši in izvirnejši. Za njegov *Lexicon Palaoslovenico-graeco-latinum* (1862–65) ugotavlja, da je neprimerno bogatejši od podobnega slovarja Vostokova (1858–61), da je sestavljen na obsežnem novem gradivu iz cerkvenoslovanskih spomenikov.²³ Ne da bi hotel temu blestečemu delu zmanjševati znanstveno vrednost, Jagić meni, da je prišlo v slovar precej besedja, ki ni cerkvenoslovanskega izvora, ampak spada bolj v območje stare ruščine, srbsčine in bolgarščine; a obenem priznava, da do teh subtilnih razlikovanj slovanska leksikologija še ni prišla.

V širšem pomenu spadajo v območje Miklošičevih etimološko-leksikografskih del tudi številne njegove študije o izposojenkah v slovanskih jezikih in iz slovanskih jezikov v sosednje jezike. Tudi njegove imenoslovne razprave so dale trdno znanstveno osnovo vsej nadaljnji slovanski onomastiki. Do Miklošičevega etimološkega slovarja slovanskih jezikov (1886) je bil Jagić precej kritičen. Na to je gotovo vplivalo njegovo spoznanje, da sam ni bil zmožen izdelati takega slovarja, čeprav ga je Miklošič nekoč k temu spodbujal in mu je ponujal pomoč. Slabost slovarja vidi Jagić predvsem v tem, da ne navaja virov za iztočnice, da ostajajo etimološke razlage na robu, tako da uporabnik slovarja pogosto ne more izvedeti, ali gre v posameznem primeru za izposojenko ali za staro korensko sorodstvo. Za Jagića je vsebinsko celo boljša Miklošičeva velika razprava o turških prvinah v jugovzhodnih in vzhodnih evropskih jezikih, česar pa prihodnja desetletja niso potrdila.²⁴

²² *Istorija ... 702*. V podoben »idealen« staroruski jezik je tudi R. Nahtigal rekonstruiral *Slovo o polku Igorově* v svoji izdaji, Ljubljana 1954.

²³ Prim. F. V. Mareš, Miklošičovy staroslověnské slovníky, *Miklošičev zbornik*, Ljubljana 1992, 1–5; E. Pallasová, Miklošič jako lexikograf staré cirkvení slovanštiny, prav tam, 7–12; A. Nazor, Hrvatskoglagojski izvori u Miklošičevu *Lexiconu palaoslovenico-graeco-latinum*, prav tam, 13–19.

²⁴ O vrednosti Miklošičevega etimološkega slovarja prim.: T. Lewaszkiwicz, *Slovník Miklošiča a slovník Bernekera*, *Miklošičev zbornik*, Ljubljana 1992, 21–27; L. V. Kurkina, F. Miklošič kak etimolog, prav tam, 317–328; M. Furlan, Miklošičev etimološki slovar v luči sodobnega etimološkega raziskovanja slovanskega besedja, prav tam, 329–338.

Razumljivo je, da se je Jagić posebej pomudil ob Miklošičevi skladnji. Delo imenuje »samyj belstjaščij trud« v njegovi primerjalni slovnici. Ugotavlja, da gre za nenavadno obsežno, vsebinsko bogato, po zasnovi in razporeditvi izvorno knjigo, ki se strogo in dosledno drži načela, po katerem razčlenjuje skladijski pomen posameznih besenih vrst in se ne ozira na njihovo vlogo v stavku. Tako stališče je bilo seveda v popolnem nasprotju z nedokončano skladnjo, kakor jo je predstavil Potebnja.²⁵ Skladnja se je po Miklošičevi zamisli preoblikovala v novo območje slovnice, ki ga navadno imenuje semaziologija. Bolj kot Miklošičev »antiskladenski« pristop k slovanski skladnji moti Jagića avtorjevo nerazporeditve do zgodovinske metode raziskovanja jezikovnih pojavov; sicer pa je v vseh Miklošičevih jezikovnih raziskavah primerjalnost prevladala nad zgodovinskostjo.²⁶

Ko je Miklošič pripravljajl novo izdajo primerjalne slovnice (razen skladnje) je upošteval svoje 20–30 letne jezikoslovne izkušnje in tudi dosežke drugih filologov; z večjo previdnostjo je grupiral po času in prostoru jezikovne spomenike, iz katerih je sprejemal gradivo, vse dele slovnice je povezal z dosežki primerjalnega jezikoslovja; za izhodišče in podlago ni izbral samo resnične pojave (stare) cerkvene slovanščine, ampak jih je soočil tudi z dognanji primerjalne slovnice. S tem stališčem je mogoče (po Jagiću tudi nesoglašati, saj je bolj primerno za dela kot je Brugmannov Grundriss, medtem ko ima slovanska primerjalna slovnica pravico temeljiti na dejstvih slovanskih jezikov.

Na koncu Jagić v vzvišenem slogu zapiše, da Miklošič ni zapravlil svojega talenta in ni zastoj živel na tem svetu; slovansko filologijo je obogatil z monumentalnimi deli, ki bodo še dolgo ohranila svojo polno vrednost in pomen ...

V Jagićevi predstavitvi Sreznjevskega srečamo v prvem delu kar nekaj kritičnih opazk, ki osvetljujejo Sreznjevskega predavateljsko delo na univerzah v Harkovu (1842–46) in v Sanktpeterburgu. Sprva je načrtoval predavanja o slovanskem ljudskem pesništvu, potem si je premislil in se odločil za enciklopedični uvod v preučevanje slovanstva. Načrt je po Jagićevem mnenju vseboval preveč etnografskih in zgodovinskih podatkov, ki bi v njem prišla do veljave tudi prava filologija, zlasti pa v njem ni razviden pomen in vloga cerkvenoslovske slovnice. Nastopno predavanje je Sreznjevski začel z mislijo, kako se je v Rusiji prebudila zavest o slovanstvu in se je začelo slovansko gibanje. Jagić tej trditvi oporeka, češ da je slovansko gibanje prišlo v Rusijo z Zahoda in da bi bilo bolj ustrezno resnici, če bi bil Sreznjevski namesto izraza »slavjanskoe delo« uporabil »russkoe slavjanovedenie«. Jagića tudi preseneča, da je Sreznjevski v ospredje postavil Čeha Hanka in Srba Vuka, ko da sta nastala sama po sebi; vedeti bi namreč moral, da je Hanka kot nekakšen izrodek zrastel ob Dobrovskem, Vuk pa je bil Kopitarjev učenec. Zato ne bi smel obeh učiteljev potisniti v ozadje. Predavanje je bilo okrašeno s citati iz Kollárja, Vraza, Mickiewiczza in Puškina; tako sta novost predmeta in živost podajanja naredili na radovedno poslušalstvo izredno dober vtis. Toda prvo navdušenje

²⁵ A. A. Potebnja, *Iz zapisok po ruskoj grammatike I, II*, 2. izd., Harkov 1888. Prva izdaja je izšla v Voronežu in Harkovu leta 1874.

²⁶ Prim. S. Damjanović, Jagićeve ocjene Miklošičevih djela, *Miklošičev zbornik* 1992, 341–348.

je hitro splahnelo in Sreznjevski se je začel pritoževati, da se zanimanje za njegov predmet manjša in manjša. Ugotovil je, da se slavistika preveč dotika politike. Krivde za takšno opredelitev slovanske filologije Jagić ne pripisuje samo Sreznjevskemu, temveč zlasti predpisom, po katerih se je moral ravnati. Nefilološki odnos do stvari vidi Jagić že v tem, da Sreznjevski sam pripoveduje, da »ne predava slovnice, da se s paleografijo tako rekoč ne ukvarja in da iz književnosti izbira samo tisto, kar naj bi vsakemu Slovanu ugajalo«. To predavateljevo prizadevanje, da bi naredil slavistiko privlačno s tem, da predmet ne bi bil preveč težaven in zahteven, pri slušateljih ni naletelo na odobravanje.

Jagić ne more verjeti, da so se v znanstveni in pedagoški dejavnosti Sreznjevskega po prihodu v Sanktpeterburg zgodile tako korenite spremembe. Iz nekdanjega etnografa, navdušenca za ljudsko pesništvo, navade in običaje je postal vnet preučevalec stare pismenosti in rusko-slovanskih starin sploh; začel je zbirati, opisovati in izdajati cerkvenoslovanske in staroruske spomenike. To nenavadno metamorfozo je treba nedvomno pripisati vplivu Vostokova, ki se je prav v teh letih proslavil z opisom rokopisov iz muzeja Rumjanceva in z izdajo Ostromirovega evangelija.²⁷

S Sreznjevskega izdajanjem in obdelavo novoodkritih spomenikov Jagić ni bil povsem zadovoljen. V opisih spomenikov sicer označuje tudi njihov jezik, vendar pri tem pogreša globine in izvirnosti; bolj so se mu posrečile paleografske opombe in vsebinske oznake tekstov. Poleg staroruskih tekstov je bilo precej spomenikov po izvoru tudi južnoslovanskih; toda Sreznjevski si ni dovolj prizadeval, da bi se iz vzhodnoslovanskih prepisov dokopal do prvotnega (južnega) tipa cerkvenoslovanskega jezika. Nikoli se tudi ni odločno opredelil glede primata glagolice oz. cirilce v najstarejših spomenikih.

Kot mejnik med mladim in starejšim Sreznjevskim postavlja Jagić njegove »smelaj kistóju nabrosannye« Mysli ob istorii russkogo jazyka. V njih avtor najprej govori o skrivnostih jezikovnega izvora; v nadaljevanju mu je pri ruščini spodletela razlaga polnoglasja, v konzonantizmu ni še opazil ruske poteze v razmerju č: št (šč) in ž:žd. Tudi sicer odnos ruščina : cerkvena slovanščina ni vedno ustrezno predstavljen. V Mislih tudi ni razlagal slovničnih pojavov, zadovoljil se je z najbolj splošnimi oznakami; bile pa so Sreznjevskega najboljše razpravljanje o jeziku.

Jagić je zelo cenil Sreznjevskega kritične prikaze slavističnih publikacij v Izvestijah akademije, ki jih je sam urejal; sistematično je spremljal vso slavistično znanstveno produkcijo (Miklošič, Šafárik idr.), tako da so si Izvestija po pravici zaslužila vzdevek predhodnika Jagićevega Archiva, vsaj kar se tiče kritike. Vso drugo dejavnost Sreznjevskega (bil je zelo plodovit pisec), ki se omejuje skoraj izključno na izdajanje staroruskih in cerkvenoslovanskih tekstov, je zajel Jagić v nekaj točkah takole:

– Sreznjevski je najraje izdajal odlomke tekstov z dodano splošno slovnično in paleografsko označitvijo spomenika; zanj je veljalo pravilo, ki ga je pogosto

²⁷ Gl. op. 12.

ponavljal: »stroka v stroku, bukva v bukvu«. Toda njegove izdaje vseeno niso bile vedno čisto zanesljive in točne. Izdaje in drugi prispevki so obravnavali cerkvenoslovanske spomenike (med njimi je bilo veliko glagolskih), staročeško pismenstvo (npr. Mater verborum), kašubščino. Osrednje mesto je seveda pripadlo izdajanju in komentiranju staroruskih spomenikov, od katerih spada večina v klasični fond tega obdobja.

– Številni prispevki Sreznjevskega se ukvarjajo z leksiko in paleografskimi vprašanji starih spomenikov. Pogosto se je kritično odzval na rusko slovaropisje; obravnaval je slovarje ali manjše slovarske zbirke. Vzporedno je nastajala njegova slovarska kartoteka, po kateri so v desetletjih po avtorjevi smrti sestavili slovar *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka*.

– Nekaj prispevkov je posvetil tudi starejši literarni zgodovini.

– Sreznjevski je napisal več biografskih sestavkov, npr. o Vostokovu, Nadeždinu, Hanki, A. Iv. Turgenjevu, Grimmu, Schleicherju, Bodjanskem, Prejsu, Grigoroviču, Vuku Karadžiću.

– Objavil je številne prispevke o etnografiji, geografiji in starožitnostih Slovanov.

Na koncu Jagić ugotavlja, da je bila znanstvena dejavnost Sreznjevskega široko razmahnjena, vendar velik del njegovih publikacij naredi vtis nečesa nedokončanega (otryvočnogo). Vse njegove stvaritve skupaj sestavljajo veličasten mozaik. Sreznjevski ni bil slovanofil v ruskem pomenu te besede, bil je pravi slavist s težiščem v ruščini (vsaj v peterburškem obdobju). Sam je v pismu Hanki imenitno definiral razliko med slavistom in slovanofilom, toda Hanka, ki mu je bilo pismo namenjeno, tega najbrž ni razumel.

Ne navadno je, da Jagić ni hotel ali mogel četrto stoletja po smrti Sreznjevskega dati bolj izčrpnega prikaza njegove dejavnosti in da se je izgovarjal, da še ni objavljena vsa njegova bogata korespondenca. Čudno pa je vseeno, da je tako malo povedal o največjem dosežku Sreznjevskega, o njegovem postumnem delu *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka*.

Iz Jagićevih Spominov je mogoče razbrati, da je bil osebno (in čustveno) veliko bolj povezan s Sreznjevskim kot z Miklošičem. Korespondenca z Miklošičem je razmeroma uradna, obravnava samo bolj ali manj strokovne stvari in stvari povezane s profesurami. Čisto drugačen je odnos med Sreznjevskim in Jagićem, veliko toplejši je. Sreznjevski je do Jagića naravnost očetovski, na vsakem koraku mu ponuja pomoč in gostoljubje; vedno sta v njunih pismih navzoči tudi obe družini. Jagić je v pismih Sreznjevskemu sproščen in neposreden.²⁸

²⁸ Prim. I. V. Arbužova, Iz pervyh let naučnoj dejatel'nosti V. Jagića (I. I. Sreznjevskij i V. Jagić), *Slavjanskoe jazykoznanie*, Leningrad 1962, 164–179. Obsežno literaturo o Sreznjevskem je zbral v članku o njem M. G. Bulahov v enciklopedičnem slovarju *Vostočnoslavjanskije jazykovedy 1*, Minsk 1976, 219–232.

SUMMARY

Vatroslav Jagić (1838–1923) was Miklošič's student, an extraordinary expert in the Slavic philological tradition in Vienna and Prague as well as in Russian tradition, whose main representatives in St. Petersburg were Vostokov and Sreznevsky. Jagić corresponded intensely with the latter from 1865 on, and he could be considered Sreznevsky's student. In his philological work Jagić later combined Western and Eastern schools; first he was Sreznevsky's (1880–1885) and then Miklošič's successor in Vienna until his retirement (1886–1908). Jagić's presentation of philological and linguistic accomplishments by both predecessors in his *History of Slavic Philology* (1910) and *Memoirs* (1930, 1934) is to this day informative and topical.

Jagić sees an important difference between Miklošič and Sreznevsky in their Slavic education, since neither of them was a philologist by education. Following Kopitar's advice, Miklošič from the beginning systematically and rationally directed himself in the study of comparative and historical linguistics, whose principles he introduced into Slavic studies, just as J. Grimm in Germanic and Diez in Romance studies. Sreznevsky studied West and South Slavs and their languages for three years »on the field«. For several years after returning home he was romantically inclined towards the Slavs, their relics, and ethnology, but he could not become interested in linguistic issues. Influenced by Vostokov, in St. Petersburg he took up the publication of Old Church Slavic and Old Russian texts with paleographic and linguistic commentaries; the most lasting result of this work is his posthumous *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka*, which did not receive proper recognition from Jagić.

Jagić admires Miklošič's talent, intellectual energy, methodical nature, and diligence. Weighing his enormous opus he cannot decide whether Miklošič was »greater« as a comparative grammarian or as a comparative lexicographer and lexicologist. There is certainly a subjective (competitive) note to Jagić's less-than-flattering opinion of Miklošič's *Slavic Etymological Dictionary*, which even after 110 years remains indispensable.